

Informația fenomenologică și filosofia profunzimilor la început de mileniu

---

Gheorghe M. Ștefan

În ultimul sfert de veac al mileniului doi Mihai Drăgănescu provoacă gândirea filosofică stagnantă a sfârșitului de veac cu un concept pentru care s-a dovedit că aceasta din urmă nu era încă pregătită să-l digere: **informația fenomenologică**. Lumea academică, dar și cea a gânditorilor neînregimentați se aflau, și se află încă, într-o stare de fragmentare ce nu permite asimilarea unui concept ce-și adună conținutul cultivând spații tradițional disjuncte ale activității mentalului.

Modernitatea oferise filosofiei sarcina de a da socoteală asupra resturilor semnificative pe care științele le lăsa neatins în demersul lor. Filosofia nu mai era naturală încă din momentul în care Newton își mai intitula demersul științific ca fiind filosofie naturală. Dualismul cartezian permite filosofiei să se retragă seren într-un spațiu al speculației, care evita confruntarea cu formalul-structurant al demersului științific, dar și cu „magia” diverselor ezoterisme pe care sfârșitul Renașterii le promovase în ciuda Reformei și Contrareformei. Abordarea filosofică menține astfel o distanță confortabilă atât în raport cu demersul brunian cât și cu cel newtonian. Acceptă să preia discuția asupra complexității, evitate în mod perfect justificat atât de către cercetătorii naturii cât și de către tehnologi, fără a se încălca de balastul speculativ de origine hermetică, magică, cabalistică, ... ce răbufnea din subsolurile culturii europene opresate de ideologia creștină. Știința, filosofia și ocultismul fac jocurile mentalului european al ultimelor patru secole de dezvoltare explozivă a cunoașterii și tehnologiei. Luminile și umbrele pe care aceste trei componente le aruncă asupra modernității prin acțiunile lor disjuncte aduc lumea începutului de mileniu trei în pragul unui obligatoriu proces de integrare.

La mai bine de trei decenii de la publicarea volumului său asupra profunzimilor existenței¹ Mihai Drăgănescu rămâne un gânditor insuficient asimilat în cultura română și cea universală. Cred că nu se poate imputa acest lucru demersului structural-fenomenologic pe care l-a propus. Voi încerca să arăt că nu am reușit, în spațiul mentalului occidental, să depășim bariere dincolo de care se află spațiul permisiv integrării cerute de stadiul de individuație al mentalului colectiv la care suntem obligați să accedem în virtutea unui elementar reflex de supraviețuire.

Motivul principal pentru care abordarea structural-fenomenologică este încă neasimilată este dat în primul rând de integrarea foarte avansată pe care o propune. Ceea ce ne propune Mihai Drăgănescu se află, în egală măsură dincolo de știință, dincolo de filosofie și dincolo de ocult. Este dincolo de știință prin depășirea formal-structuralului pe care o propune. Este dincolo de filosofie prin concretețea demersului care nu se limitează la speculație abstractă. Este dincolo și de ocult prin aducerea profunzimilor într-o preajmă cotidian accesibilă. Ce este atunci structural-fenomenologia? Pe scurt ar

---

¹ Mihai Drăgănescu: *Profunzimele lumii materiale*, Editura Politică, 1979.

putea fi forma de cunoaștere și acțiune asociată comportamentului mental integral. Formele exersate disjunct ale mentalului – raționalitatea, imaginarul și spiritualitatea – sunt sincronice activate în cadrul demersului structural-fenomenologic. Posibilitatea acestui proces, ce conferă unitate mentalului, este dată de postularea *informației fenomenologice* care într-o sincronicitate acuzală cu *materia* formează entitatea unică a *informateriei*. Nu avem de a face cu un dualism informație-materie. Nici cu un monism fondator absolut și abstract ostracizat într-o profunzime inaccesibilă. Profunzimea lui Mihai Drăgănescu este integrator ubicuă.

Lumea în care gânditorii pot percepe profunzimile ubicue ca informateriale va fi rezultatul unei emergențe ce va să vină. Viețuim încă într-un spațiu care nu se dovedește capabil să asimileze la nivelul mentalului colectiv gigantica revoluție științifică a secolului al XX-lea. Nu sunt puțini cercetătorii care sesizează în ultimele decenii un îngrijorător proces de stagnare a procesului de cunoaștere², de distorsionare a modului de exercitare a democrației³ și de degradare a creativității artistice. Școala publică de pretudindeni ratează o țintă esențială: formarea unui mental colectiv ce internalizează constructiv și armonios conceptele revoluționare ale relativității, mecanicii cuantice, biochimiei, psihologiei transpersonale, tehnologiilor informaționale și comunicaționale. Se pot explica astfel procese stupefiant de stagnare, distorsionare și degradare într-o perioadă de aparentă prosperitate și nesustenabil progres.

Ce ne lipsește pentru a realiza integrarea pe care evoluțiile spectaculoase ale secolului al XX-lea le-ar permite? Ce ne lipsește pentru a ne bucura de adevărul, frumusețea și tot binele pe care profunzimea informaterială ni le promite, dar de care superficialitatea lumii pe care o construim ne ține departe? Simplu spus: conștiința puterii pe care o are un mental firesc conectat la profunzimile existenței. Atunci când Mihai Drăgănescu pune problema *societății conștiinței* are în vedere exact această problemă a echilibrului existenței plene cu mentalul colectiv și individual.

Într-o lume în care natura, chiar realitatea conștiinței sunt încă dezbătute aprig, curajul de a propune o societate a conștiinței este redutabil. Dar poate tocmai pentru că nu reușim să convergem mental către acceptarea și înțelegerea conștiinței, o societate a conștiinței este mai necesară ca niciodată. Nu toți indivizii vor intra conștient în societatea conștiinței, dar o vom face toți, numai pe măsură ce, măcar unii dintre noi, ne vom limpezi gândurile referitor la conștiință. Mihai Drăgănescu deschide dezbateră, fără de care societatea conștiinței nu va fi posibilă, prin volumul *Societatea conștiinței*.

Pe marele lanț al ființării în existență⁴, societatea conștiinței va fi rezultatul unui lung șir de spectaculare emergențe. Mihai Drăgănescu întrevide societatea conștiinței ca rezultat al unui proces emergent ce se va petrece în societatea cunoașterii. *Cunoașterea integrativă*, ce sperăm să se împlinească în societatea cunoașterii, va fi probabil încununată de rezolvarea dificilei probleme a conștiinței. Dacă acest lucru se va petrece, atunci vom fi deja cu un picior în societatea conștiinței. Mai mult, pe măsură ce ne vom

---

² Lee Smolin: *The Trouble with Physics. The Rise of String Theory, the Fall of a Science, and What Comes next*, Houghton Mifflin Company, New York, 2006

³ Francis Fukuyama: *The origins of Political Order. From Prehuman Times to the French Revolution*, Farrar, Straus, and Giroux, New York, 2011.

⁴ Arthur O. Lovejoy: *The Great Chain of Being: A Study of the History of an Idea*, Harvard University Press, 1936.

apropia de înțelegerea conștiinței ne vom transforma ca ființe umane, în sensul dobândirii capacității de a construi și susține o societate a conștiinței.

Societatea conștiinței va rezulta prin conjuncția unei **actualizări** cu o **emergență**, în sensul actualizării *Conștiinței Fundamentale a Existenței* (conform M. Drăgănescu) și emergenței unei forme de existență socială bazată pe devenirea istorică a aceleiași Conștiințe Fundamentale a Existenței. Societatea conștiinței se prefigurează ca un moment important al evoluției pe marele lanț al existenței printr-o „închidere” istorică pentru Universul Nostru: „deschiderile sistemice” pe care devenirea existențială le-a practicat pentru a permite evoluția rapidă și sigură a ființei umane sunt „reînchise” pentru a permite ființei o reală integrare fenomenologică. Marele lanț al existenței își va permite, prin emergența societății conștiinței, o primă închidere consistentă prin introduschiderea astfel realizată.

Pornind de la observația cu rezonanțe hegeliene că:

„... adevăratul sens al istoriei într-un univers este devenirea conștiinței.”⁵

M. Drăgănescu consideră că:

„Societatea conștiinței va fi o societate spirituală. Aceasta nu înseamnă că va fi o societate pur meditativă, ci o societate în care predomină spiritualitatea, fiind în același timp o societate activă informațional, științific, tehnologic, industrial, agricol, sustenabilă și cu un mediu protejat.”⁶

susținând implicit faptul că societatea conștiinței va fi posibilă numai într-o lume globală, care va fi rezolvat dezechilibrul fundamental dintre *state, corporații și organizații neguvernamentale*, dezechilibru ce se află la originea neașezării lumii în care trăim.

Integrarea în *geomodernitate*⁷, cunoașterea integrală, societatea conștiinței presupun co-evoluții bazate pe omul integral, cel pentru care *rațiunea, imaginarul și spiritualitatea* sunt superior echilibrate⁸. Globalitatea va pune împreună nu numai activitățile economice sau pe cele de reglementare, dar va permite interferențe culturale care vor forța chiar reconsiderarea unor concepte ale civilizației (spre exemplu, modelul economic bazat numai pe creștere se va completa cu mecanisme care să evite necesitatea „descărcărilor” catastrofice care acum par a fi de neevitat, sau modul de exercitare a libertăților și responsabilităților democratice va trebui să suporte un impact corectiv cu tehnologiile informaționale).

Pe măsură ce vom înțelege natura conștiinței, se vor crea premisele mentale ale reconsiderării *binelui și răului* în determinarea comportamentului uman. Nu vom putea înlătura răul, îi vom reconsidera numai rolul, ca mecanism inevitabil prezent în panoplia manifestărilor mentalului. Spiritualitatea din societatea conștiinței va echilibra acțiunea binelui cu a răului folosind imaginativ metode raționale.

---

⁵ Mihai Drăgănescu: *Societatea conștiinței*, ICIA, București, 2007, pag. 54.

⁶ *Idem*, pag. 34.

⁷ Mircea Malița: *Zece mii de culturi, o singură civilizație. Eseuri despre geomodernitate*, Ed. Nemira, 1998.

⁸ Gheorghe M. Ștefan: *Ethos – Pathos – Logos. Eseuri despre unitatea triadică*, Ed. All, 2010.

Dar până atunci va trebui să oferim răspunsuri consistente provocărilor venite din partea celor care, cu bună credință chiar, se îndoiesc că ar fi măcar posibilă conștiința. Atunci când mintea umană este văzută ca „o mașină sintactică ce mimează competența unei mașini semantice”⁹, rămâne foarte puțin loc pentru acceptarea sau înțelegerea fenomenului conștiinței. Dacă mintea este o mașină, atunci despre conștiință nici nu mai poate fi vorba! Dar, de ce am ignora componente artificiale ale conștiinței pe care tehnologiile structurale sau structural-fenomenologice, le pot oferi, într-adevăr, sub forma unor dispozitive cu conștiință artificială. Mihai Drăgănescu se întrebă¹⁰ dacă este măcar posibilă o *societate a prefigurării societății conștiinței* folosind numai conștiința naturală a omului, atât de mult marcată de istoria contorsionată a ultimelor milenii. Dezvoltarea unor forme artificiale de conștiință s-ar putea să fie, conform opiniei autorului, singura soluție capabilă să compenseze disfuncționalitățile istoric acumulate de conștiințele naturale.

Un prim pas pe calea ce duce la considerarea și înțelegerea conștiinței este recunoașterea *informației fenomenologice* drept ingredient existențial fundamental. Este un pas obligatoriu pentru a debloca procesul cunoașterii din impasul în care intră din ce în ce mai adânc pe măsură ce se apropie de profunzimile la care conștiința omului este cuplată. Acesta este un deosebit de important mesaj reiterat în *Societatea conștiinței*. Dar, dacă profunzimile existenței sunt investigate pentru a căuta acolo numai legitățile simple, absolute și abstracte, atunci sunt puține șanse ca informația fenomenologică să poată fi dezvăluită. Nesimplitatea fundamentală pe care informația profundă o conține, este o condiție pentru ca universul nostru, și al altora, să emeargă¹¹.

Obsesiile lumii abrahamice sunt *binele absolut, simplitatea abstractă și individualismul liberal*. Dacă nu le „balansăm” prin *răul necesar, complexitatea inerentă și spiritul comunitar*, atunci nu vom reuși să înțelegem fundamentele proceselor emergente și, mai grav, nu vom putea participa activ la emergența societății conștiinței. Moștenirea aristotelică, cea buddhistă și cea confucianistă trebuiesc constructiv opuse „prea grăbitei” lumi abrahamice pentru a găsi calea către societatea conștiinței¹².

Emergența societății conștiinței se va baza pe *complexitatea* înțelegerii existenței, pe diversitatea conexiunilor lumii omului, pe *nelinearitatea* mediului prin care diverse *bucle pozitive* sau *negative* se vor închide, pe preeminența mecanismelor *informaționale* ale lumii, omului și existenței, toate la un loc aspirând întru plenitudine prin *nonlocalitate*¹³. Mihai Drăgănescu crede că omul și conștiința sa naturală vor fi sprijinite de forme de conștiință artificială permise de dezvoltarea tehnologiilor informației. Atât conștiința naturală a omului cât și cea artificială sunt reflexul la suprafața lumii al Conștiinței Fundamentale a Existenței. În ultimul capitol al volumului *Societatea conștiinței* se vorbește despre „conștiințele secolului XX” în lumea omului. *Conștiința umană*, ca reflex alterat de o lume fără repere al

---

⁹ Daniel C. Dennett: *Brainchildren - Essays on Designing Minds*, MIT Press/Bradford Books and Penguin, 1998.

¹⁰ Mihai Drăgănescu, op.cit., pag. 228 și următoarele.

¹¹ Mihai Drăgănescu, op.cit., pag. 161.

¹² Lou Marinoff: *The Middle Way. Finding Happiness in a World of Extremes*, Sterling, 2007.

¹³ Am enumerat astfel cele cinci mecanisme ce definesc **arhitectura emergenței**. Pentru detalii vezi: Gheorghe M. Stefan: "The Emergence and its Architecture", in vol. *Scoala de microelectronica. Volum de lucrari dedicate profesorului acad. Mihai Draganescu cu ocazia aniversarii varstei de 80 ani*, Ed. Rosetti Educational, 2009, pag. 12-21.

Conștiinței Fundamentale a Existenței se va „sprijini” și pe *conștiința artificială* pentru a forma măcar „o societate a prefigurării societății conștiinței”, în condițiile în care pentru o societate a conștiinței s-ar putea ca șansa să fie ratată datorită unei evoluții istorice nefericite. Informația fenomenologică este cea care se manifesta sub forme specifice pe cele trei paliere (existența, ființa, lumea) pe care omul le accesează, mai mult sau mai puțin *conștient*, sub forma Conștiinței Fundamentale a Existenței, conștiinței omului și a emergentei conștiințe artificiale.

Conștiința artificială este un concept investigat în diverse etape și compartimente ale activității lui Mihai Drăgănescu, începând cu domeniul tehnic al *Electronicii funcționale*¹⁴ și ajungând la cel speculativ al emergentei societății conștiinței. Numai atunci când dezvoltarea tehnologiilor informaționale va deveni mai puțin centrată pe interese corporatiste sau guvernamentale se vor crea condițiile folosirii lor pentru configurarea unei conștiințe artificiale sociale și individuale. *Marile proiecte ale societății civile – ce astazi lipsesc cu desăvârșire* - vor fi acelea care vor permite conceperea *www-urilor* în care să apară și să se dezvolte componentele diferitelor forme de conștiință artificială.

Avem multe obligații față de moștenirea lăsată de Mihai Drăgănescu. Cea mai importantă, și cea de la care trebuie să pornim, este de a fructifica la nivelul mentalului individual și colectiv realitatea *informației fenomenologice* cu tot ceea ce ea presupune în plus față de informația structurală.

„Conștiința este o formă de informație. Societatea conștiinței, societatea cunoașterii și societatea informațională sunt societăți cu caracter informațional în esența lor”¹⁵.

Demersul cognitiv contemporan, la toate nivelele, este exclusiv dominat de abordări informaționale realizate din perspectivă strict structurală. Când vorbim despre informație în informatică, în biologie, în fizică, ... ne referim exclusiv la informația structurală. Societatea informațională pe care o construim nu se va împlini, pentru a permite trecerea către societatea cunoașterii, decât atunci când va reuși să folosească toate tipurile de informație drept forme de manifestare ale informației fenomenologice profunde. Informația structurală din natură sau cea artificială a tehnologiilor informatice reprezintă manifestări trunchiate ale informației fenomenologice. Le vom înțelege și folosi consistent cu natura lor profundă numai dacă vom fi în stare să le gândim ca specii ale corespondentului lor fenomenologic.

Efortul pe care Mihai Drăgănescu l-a făcut pentru a ne dezvălui sensul profund al fenomenologiei informației ne incită și obligă totdeodată. Poate că una dintre inițiativele pe care Academia Română ar trebui să le ia ar fi înființarea unui institut de studii structural-fenomenologice pentru a extinde, sub forma unor proiecte trans-disciplinare integrate, investigațiile inițiate de Mihai Drăgănescu.

---

¹⁴ Mihai Drăgănescu, Gheorghe M. Ștefan, Corneliu Burileanu: *Electronica funcțională*, Ed. Tehnică, București, 1991.

¹⁵ *Idem*, pag. 241.